

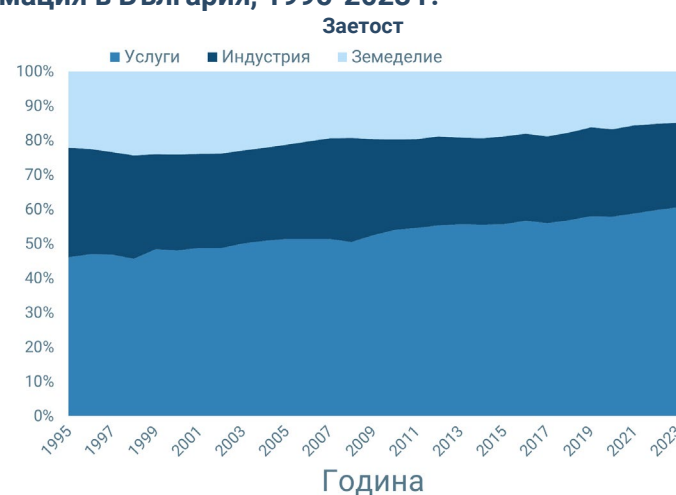
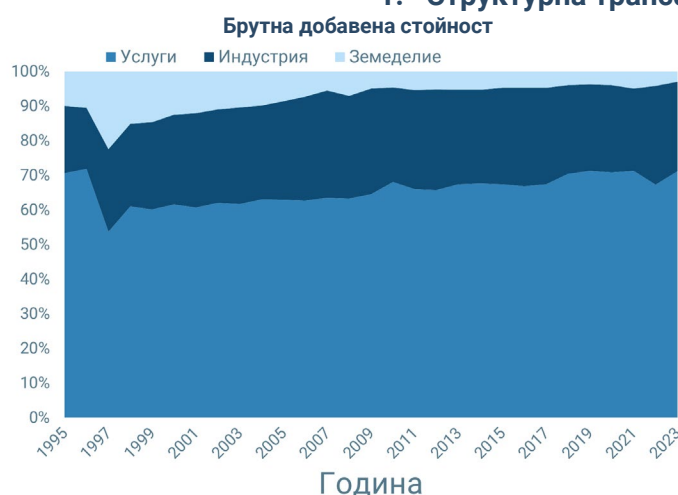
На фокус: Структурната трансформация на България

Калоян Ганев, Георги Камбуров, Пламен Т. Ненов*

Преразпределението на продуктивни ресурси между икономическите сектори във времето – от земеделието към индустрията, а в последствие към услугите – е известно като структурна трансформация. Този процес се счита за ключов признак на икономическото развитие.¹ В повечето страни този процес следва типичен модел: значително намаляване на дела на земеделието, временно

нарастване на индустрията и траен ръст на услугите. Делът на всеки сектор обикновено се измерва чрез заетостта или номиналната добавена стойност. Изследвания върху този процес през последните години, обаче, посочват, че в някои страни делът на индустрията намалява твърде рано, преди икономиката да е достигнала висока степен на развитие – явление, наречено преждевременна деиндустриализация.²

1. Структурна трансформация в България, 1995-2023 г.

Източник: Евростат

* К. Ганев е от Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Г. Камбуров е от Университета на Торонто, П. Ненов е от Norges Bank и BI Norwegian Business School. Членове на Съвета за икономически анализи. Мненията, изразени в настоящия анализ, са единствено на авторите му, не ангажират по никакъв начин и не представят мнения на Норвежката централна банка, Съвета за икономически анализи или българската държава и нейните институции.

¹ Виж Herrendorf, Rogerson и Valentinyi (2014).

² Виж Rodrik (2016), Huneus и Rogerson (2024), Nguyen (2025).

Като се има предвид значението на структурната трансформация за икономическото развитие, в настоящия кратък анализ разглеждаме процеса на структурна трансформация на България през последните 30 години и правим сравнение със страните членки на ЕС. За целта използваме данни от Евростат и изчисляваме дела на земеделието, индустрията и услугите спрямо тяхната номинална добавена стойност и заетост.

Фигура 1 представя динамиката в дяловете на brutната добавена стойност и заетостта по сектори за периода 1995-2023 г. През по-голямата част от този период България се характеризира със значителен и устойчив икономически растеж.

Няколко важни тенденции заслужават специално внимание. Първо, България следва стандартния модел на структурна трансформация, наблюдаван в развитите икономики. Делът на земеделието е намалял значително, докато секторът на услугите вече е водещ в икономиката, като формира близо 70% от добавената стойност и 60% от заетостта. Второ, в данните не се наблюдава преждевременна деиндустриализация. Индустриалният дял остава висок (около 30% както по отношение на добавената стойност, така и на заетостта), като при добавената стойност се наблюдава тенденция на първоначално повишение и последващ лек спад, а при заетостта – лек спад. Трето, намалението на дела на земеделието (и съответното нарастване на услугите) е много по-отчетливо в добавената стойност, отколкото в заетостта.

Сравнението на структурната трансформация в България с тази в други страни от ЕС също е показателно. Стандартният подход за такъв анализ е да се разглеждат секторните дялове спрямо нивото на икономическо развитие, измерено чрез реалния БВП на глава от населението. За тази цел използваме реалния БВП на глава от населението по паритет на

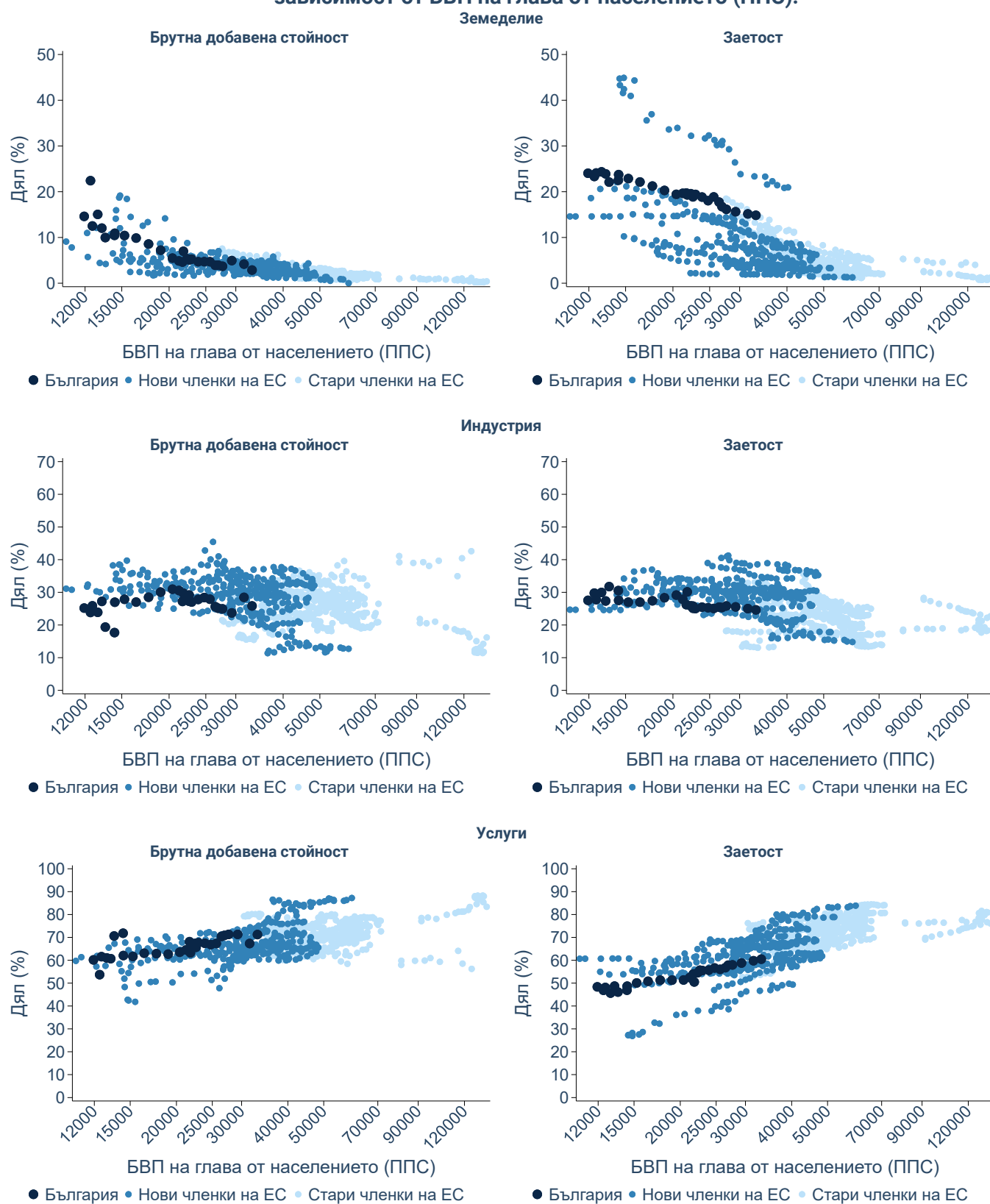
покупателната способност за периода 1995-2023 г.

Фигура 2 представя секторните дялове в добавената стойност и заетостта в различните етапи на икономическо развитие за България, новите членки на ЕС (приети през и след 2004 г.) и старите членки на ЕС (приети преди 2004 г.). Първите два панела показват дела на земеделието, като илюстрират нагледно как в процеса на икономическо развитие делът на земеделието намалява значително. В най-развитите страни земеделието има много малък принос както към заетостта, така и към добавената стойност. България следва същия модел на икономическо развитие, който е сходен с този на новите членки на ЕС. Все пак е важно да се отбележи, че намаляването на заетостта в сектор земеделие в България не е толкова рязко, колкото спадът в добавената стойност.

Средните два панела на фигурата сравняват индустриалния сектор в страните от ЕС. България отново следва общия модел, при който делът на индустрията в икономиката е между 25-40%, като първоначално нараства, след което започва да намалява с развитието на икономиката.

Последните два панела представят динамиката на сектора на услугите в ЕС. Общата тенденция показва, че с икономическия напредък делът на услугите значително нараства, достигайки 70-90% от икономиката. Опитът на България е също в съответствие с този модел – секторът на услугите се разширява непрекъснато и към 2023 г. заема около 70% от добавената стойност и 60% от заетостта. Важно е да се отбележи, обаче, че ръстът на заетостта в услугите не е толкова силно изразен, колкото увеличението на добавената стойност, което предполага, че част от разширяването на сектора е резултат от високопродуктивни, но неинтензивни на трудови ресурси дейности.

2. Структурна трансформация за България, новите и старите членки на ЕС, в зависимост от БВП на глава от населението (ППС).

Източник: Евростат и Световната банка.

Тези тенденции водят до няколко ключови изводи за икономическата политика:

- Намалението на заетостта в земеделието не е толкова изразено, колкото спадът в неговата добавена стойност. Значителна част от българското земеделие е модернизирано и продуктивно, но изглежда съществува и съществен нископродуктивен и интензивен на трудови ресурси сегмент. Политики за модернизация на целия сектор и подобряване на достъпа до заетост извън нископродуктивния сегмент на земеделието биха ускорили структурната трансформация и икономическия растеж.
- Делът на индустрията в България следва тенденция, съпоставима с тази в други страни. Важно е обаче икономическата политика да осигурява благоприятна среда за развитието на модерни, високотехнологични индустриални дейности.
- Структурната трансформация неизбежно води до доминираща роля на сектора на услугите в икономиката. Разликата между нискоквалифицираните и висококвалифицираните услуги обаче е съществена. За да се извлекат максималните ползи от този процес, държавната политика следва да стимулира повишаването на производителността и развитието на висококвалифицираните услуги.

Съветът за икономически анализи изготвя независими анализи и становища по отделни въпроси относно състоянието на българската икономика, предизвикателствата и рисковете пред нея, както и възможни политики и препоръки за решаването им.

Уеб страница: cea.egov.bg

Социални медии: [@BCEANews](https://www.facebook.com/BCEANews)

[Facebook](https://www.facebook.com/BCEANews)

Библиография

Herrendorf, B., Rogerson, R., and Valentinyi, A. (2014). Growth and Structural Transformation. In Handbook of Economic Growth, volume 2, pages 855–941. Elsevier.

Huneus, F. and Rogerson, R., 2024. Heterogeneous paths of industrialization. Review of Economic Studies, 91(3), pp.1746-1774.

Nguyen, D. (2025). Heterogeneous Paths of Structural Transformation. Manuscript, University of Toronto.

Rodrik, D. (2016). Premature Deindustrialization. Journal of Economic Growth, 21(1):1–33